

Мілімко Л.В.,
к.ю.н., доцент кафедри
господарського права і процесу
Міжрегіональна фінансово-юридична академія, м. Ірпінь

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ

В умовах прогнозування продовольчої кризи українські землі є предметом особливої уваги для багатьох суб'єктів (як вітчизняних так і зарубіжних). В ситуації, що склалася основним завданням держави є гарантування своїм громадянам права на землю, адже для українців земля залишається однією із найбільших цінностей, гарантією їх економічного благополуччя і добробуту.

У зв'язку з цим проблема юридичної відповідальності за порушення права власності на землю була предметом дослідження багатьох вчених, серед яких такі як В.І. Андрейцев, Є.А. Бавбекова, О.О. Дудоров, М.І. Мельник, І.К. Тупіко, О.М. Шульга та інші.

Відповідно до статті 78 Земельного кодексу України земля в Україні може перебувати у приватній, комунальній та державній власності. Одним із завдань держави на шляху забезпечення прав суб'єктів на земельні ділянки є припинення правопорушень при реалізації прав суб'єктів на них.

Реалізуючи це стратегічне завдання у ЗК України передбачені способи захисту прав громадян та юридичних осіб на земельні ділянки шляхом встановлення юридичної відповідальності різних органів та осіб за такі правопорушення.

Варто зазначити, що Кримінальним кодексом Української РСР 1960 року була передбачена кримінальна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво, які визнавалися злочинами проти порядку управління (стаття 199 Кримінального кодексу Української РСР 1960 р.). Проте, новою редакцією Кримінального кодексу України правопорушення, що полягає у самовільному зайнятті земельної ділянки не було включено до злочинів і протягом тривалого часу за таке діяння була передбачена лише адміністративна відповідальність. Як результат – у сфері земельних відносин вказані порушення стали масовими. Зокрема, за даними Держкомстату у 2001 році було зареєстровано 17217 адміністративних правопорушень, що полягали у самовільному зайнятті земельної ділянки, у 2003 – 19799, у 2005 – 23871.

Однак, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки» від 11 січня 2007 року з метою удосконалення системи правових засобів охорони права на землю Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 197-1 «Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво». Це вплинуло на те, що кількість адміністративних правопорушень у 2007 році зменшилася до 15775, тобто на 8,4 %.

Вчені дали тлумачення норми, закріпленої статтею 197-1, охарактеризували об'єкт, суб'єкт, об'єктивну і суб'єктивну сторони цього протиправного діяння.

Водночас, аналізуючи цю статтю слід зазначити, що вона не є досконалою. Зокрема, вказаний злочин потрібно відрізнити від шахрайства і вимагання, які теж посягають на об'єкти права власності, предметом яких у вітчизняному кримінальному праві традиційно визнається і право на майно. Якщо самовільне зайняття земельної ділянки означає фактичне заволодіння (користування) земельною ділянкою, не поєднане з отриманням титулу на неї, то винний у шахрайстві або вимаганні у певний спосіб отримує (прагне отримати) правостановлюючий документ на земельну ділянку, а отже, право на неї. Виходячи з цього, варто вказати на те, що власник земельної ділянки чи землекористувач не може за таких умов відчувати себе абсолютно захищеним від свавільних дій осіб, що посягають на закріплену за ним (або яка підлягає закріпленню) земельну ділянку.

Крім того, у Постанові Верховної Ради України від 22 травня 2003 року проаналізовано ситуацію, що склалася з видачею органами влади громадянам та юридичним особам державних актів на право власності на земельну ділянку, і, зокрема, констатовано, що зволікання з видачею державних актів на право власності на земельну ділянку призводить до порушення права власності громадян на землю. Зроблені висновки, що причиною незадовільного стану видачі громадянам державних актів на право власності на земельну ділянку є відсутність законодавчого забезпечення цього процесу. Як свідчить практика, часто такі зволікання є результатом навмисних дій з метою отримання хабара.

Нині чинний КК України не передбачає застосування кримінальної відповідальності за неправомірні дії посадових осіб органів виконавчої влади та місцевого самоврядування за шкоду, заподіяну їх неправомірним втручанням у здійснення власником повноважень щодо володіння, користування і розпорядження земельною ділянкою. Тому, щоб уникнути таких свавільних проявів з боку посадових осіб органів влади доцільно КК України передбачити кримінальну відповідальність за такі діяння. Однією із умов настання кримінальної відповідальності посадових осіб за такі діяння повинна бути наявність значної шкоди.

Отже, є потреба у вдосконаленні кримінального законодавства щодо посилення відповідальності за порушення права власності на землі.